

Демковський Павло Юрійович
Студент III курсу факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
Науковий керівник:
д. ю. н., доцент,
доцент кафедри приватного права
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»
Музика Леся Анатоліївна

ЗАХИСТ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Вступ. Дослідження захисту корпоративних прав держави є особливо актуальним в умовах реформування приватного права. Зараз порушується питання щодо підвищення ефективності корпоративного управління об'єктами державної власності. Зміни, що пропонуються законодавцем, безпосередньо пов'язані із удосконалення управлінням корпоративних прав держави та недопущенням ситуацій їх порушення.

Виклад основного матеріалу. В Концепції оновлення Цивільного кодексу України (далі – Концепція рекодифікації) висловлюється підхід щодо уточнення сфер у яких складаються приватноправові відносини, що регулюються цивільним законодавством і включення до нього корпоративних відносин [1, с. 7]. Окрім цього, пропонується закріплення у ЦК України вичерпного переліку організаційно-правових форм юридичних осіб з одночасною відмовою від деяких їх архаїчних конструкцій (передусім йдеться про підприємства) [1, с. 9].

Поступовим втіленням цих ідей Концепції рекодифікації є Законопроект «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» від 09.09.2021 року № 6013 (далі – Законопроект № 6013), який від 10 вересня минулого року наданий до ознайомлення [2]. У Законопроекті № 6013 передбачені такі основні законодавчі зміни: (1) заборона реєструвати юридичні особи у формах підприємств та їх поступова реорганізація в організаційно-правові форми

товариств, (2) відмова від інститутів права господарського відання та оперативного управління, і (3) скасування Господарського кодексу України. В межах досліджуваного питання пропонуємо проаналізувати, як окремі запропоновані зміни системи юридичних осіб оновлюють механізми управління та реалізації державою своїх корпоративних прав, і, зі свого боку, сприятимуть подальшому недопущенню порушення корпоративних прав держави.

Відтак, одним із шляхів удосконалення управління в юридичних особах державної власності розглядається відмова від організаційно-правової форми підприємств та із поступовою корпоратизацією шляхом перетворення. Корпоратизація державних підприємств (далі – ДП) не є новим явищем для національного права України. Навпаки, можемо говорити за успішні приклади перетворень ДП в товариства: НАК «Нафтогаз», АТ «Укрпошта», АТ «Укрзалізниця», АТ «Укренерго». 9 грудня 2021 року Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) затвердив перетворення ДК «Укроборонпром» в акціонерне товариство [3], а на 2022 рік планується корпоратизація НАЕК «Енергоатом» [4].

Водночас, Д. Задихаймо вбачаючи ризики в законодавчій ініціативі, вважає, що сам перехід права власності від держави, що стосується майна ДП, до самих юридичних осіб, хоча і публічного права, але корпоратизованих в організаційно-правову форму господарських товариств створює юридично опрацьовані можливості для тіньової фактичної приватизації публічного майна [5, с. 143]. Однак, необхідно розуміти, що запропонована в Законопроекті № 6013 корпоратизація ДП, та, фактична приватизація, яка матиме місце на думку Д. Задихайла, відбуваються за різними процесами та з відмінними процедурами, метою та правовими наслідками [6, с. 169].

Держава, внаслідок корпоратизації, не відчужує майно, що перебуває у її власності, та не втрачає будь-якого права на нього, що відбувається після приватизації. Внаслідок корпоратизації ДП і переходу до останнього права власності, у держави виникають корпоративні права щодо такого товариства,

зокрема залишається можливість управління товариством та отримання дивідендів від його діяльності [6, с. 167]. Запропонована корпоратизація, на відміну від приватизації, має на меті змінити організаційно-правову форму управління, відокремивши менеджмент організації та власника організації з метою створення відкритості та прозорості у прийнятті управлінських рішень [7, с. 197-198]. Водночас приватизація є відчуженням майна, що перебуває у державній власності, яка призводить до зміни власника майна (держави) із втратою майнових чи немайнових прав щодо приватизованого майна [6, с. 167].

Крім того, необхідно врахувати вітчизняний позитивний досвід таких реорганізаційних процесів ДП. Так, в Національній економічній стратегії на період до 2030 року затвердженою Постановою КМУ від 03.03.2021 р. № 179 (далі – Економічна стратегія) підкреслюється, що показники прибутковості найбільших ДП покращилися після реформування організаційної структури, як-от: збиток НАК «Нафтогаз» у 2012 р. становив 10,3 млрд. гривень, а у 2019 р. прибуток - 50,7 млрд. гривень. Прибуток АТ «Укрпошта» зріс до 496 млн. гривень у 2019 р. (з 40,5 млн. гривень у 2012 р.). Збиток НЕК «Укренерго» становив 1,2 млрд. гривень у 2014 році, а у 2019 р. прибуток - 1,9 млрд. гривень [9, с. 37]. Що також цікаво, Економічною стратегією до 2030 року ставиться за ціль проведення корпоратизації 100 відсотків ДП [8, с. 44].

Крім, О. Гарагонич висловлює думку, що корпоратизація державних та комунальних підприємств і відмова від права господарського відання та оперативного управління також можуть спричинити втрату державою і територіальними громадами низки джерел наповнення державного і місцевих бюджетів [9, с. 53]. Однак, сучасна ситуація навпаки демонструє збитковість і неефективність великої кількості ДП, що створює значне навантаження на державний бюджет. Крім того, за даними Фонду державного майна України, на сьогодні в Україні близько 3600 ДП, з яких: більше 1360 ДП не провадять фінансово-господарську діяльність; більше 500 ДП знаходяться на тимчасово окупованій території України [8, с. 37]. У Економічній стратегії демонструється, що українські ДП є менш ефективними, ніж ДП в державах-

членах ЄС [8, с. 36]. Середня прибутковість ДП, становила 5,8 відсотка (без НАК «Нафтогаз» у 2019 році - 0,3 відсотка). Прибутковість ДП в окремих європейських державах наступна: Литва - 2 відсотки, Туреччина - 8 відсотків, Швеція - 12,7 відсотка. Однією із цілей Економічної стратегії є ліквідація або реструктуризація 100 відсотків нефункціонуючих ДП до 2030 року [8, с. 44].

До того ж важливим у контексті захисту корпоративних прав держави, є передбачення в Економічній стратегії затвердження вичерпного переліку ДП, що не підлягають приватизації [8 с. 44]. Необхідно підтримати позицію А. Беляневич, що із ухваленням Закону № 145-ІХ [10] в системі норм правової охорони відносин державної власності утворено прогалину, яка не може бути заповнена будь-яким іншим способом, аніж на рівні відповідного Закону, яким має бути визначений перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації [11, с. 10]. На заповнення цієї прогалини 30 березня 2021 року в першому читанні було прийнято за основу Законопроект «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» від 02.09.2020 року № 4020 [12, с. 68].

Керівні принципи ОЕСР щодо корпоративного врядування на підприємствах державної форми власності (в редакції 2015 року) серед засад функцій держави як власника визначають, що: (1) органи державної влади повинні спростити і стандартизувати організаційно-правові форми діяльності ДП; (2) практика діяльності ДП має відповідати загальноприйнятим корпоративним нормам; (3) держава повинна дозволити ДП бути повністю автономними в їх операційній діяльності на досягнення визначених цілей та має утриматися від втручання в управління ДП; (4) держава повинна дозволити наглядовим радам ДП виконувати їх функції та має поважати їх незалежність [13, с. 22]. Зміни запропоновані законопроектом № 6013 відповідають названим принципам ОЕСР, зокрема: (1) відбуватиметься поступовий перехід до стандартизованих та сучасних форм товариств із відмовою від ДП; (2) поширивши правове регулювання законодавства про товариства на юридичних осіб державної власності, останні стануть більш конкурентоспроможними на

рівні з іншими учасниками цивільних відносин; (3) це сприятиме автономності в управлінні ДП; (4) утворення наглядових рад, при перетворених ДП, забезпечить незалежний контроль за ефективністю управління юридичної особи. Ба більше, впровадження наглядових рад на ДП є однією із цілей Економічної стратегією до 2030 року [12, с. 43].

Висновок. Отже, сучасна ситуація із організаційно-правовими формами юридичних осіб державної власності та їх управління потребує оновлення. Законопроект № 6013 пропонує реформу системи юридичних осіб, шляхом відмови від форми підприємств, проведення корпоратизації ДП та удосконалення механізмів управління корпоративними правами держави. Передбачені зміни сприятимуть сталості та передбачуваності правового регулювання і запобіганню порушенням корпоративних прав держави.

Список використаних джерел:

1. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
2. Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період: Проект Закону України від 09.09.2021 р. № 6013. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72707 (дата звернення: 02.02.2022).
3. Кабмін ухвалив рішення про перетворення «Укроборонпрому» на акціонерне товариство. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/12/9/680538/> (дата звернення: 02.02.2022).
4. Корпоратизація Енергоатома відбудеться цього року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3380472-korporatizacia-energoatoma-vidbudetsa-cogo-roku-galusenko.html> (дата звернення: 02.02.2022).
5. Задихайло Д. В. Господарсько-правова парадигма регулювання економічних відносин: безальтернативність феномену. *Теорія і практика правознавства*: електрон. наук. фахове вид. 2021. Вип. 2 (20). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/issue/view/14648> (дата звернення: 02.02.2022).
6. Васильєва В.В., Приватизація та корпоратизація: відмінність процесів та правових наслідків. *Приватне право і підприємництво*. Київ. 2018. Вип. 18. С. 166–169.
7. Вінніченко А. А., Таранич О. В. Корпоратизація як інструмент удосконалення корпоративного управління державних підприємств. *Вісник*

студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Вінниця. 2021. Вип. 13. С. 197-201.

8. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постаново Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. Дата оновлення: 16.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.02.2022).

9. Гарагонич О.В. Правова реформа чи скасування Господарського кодексу заради скасування. *Перші наукові читання пам'яті професора Пронської Граціелли Василівни*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 1 жовт. 2021 р.) Київ: Талком, 2021. С. 49-54.

10. Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»: Закон України від 02.10.2019 р. № 145-IX. Дата оновлення: 06.10.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-20#Text> (дата звернення: 02.02.2022).

11. Беляневич О.А. Правова охорона державної власності у контексті Конституції України. *Економіка та право*. 2020. № 3. С. 3–12.

12. Деркач Е. М. Форми участі держави в господарській діяльності у сфері транспорту: стан та перспективи законодавчого врегулювання. *Нове українське право*. 2021. № 6. С. 64-70.

13. Керівні принципи ОЕСР щодо корпоративного врядування на підприємствах державної форми власності, редакція 2015 року. doi: <https://doi.org/10.1787/9789264312906-uk> (дата звернення: 02.02.2022).

Дзера Ірина Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Національного університету «Києво-
Могиланська академія»

РЕФОРМУВАННЯ ПІДСТАВ ТА СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІ ЦК УКРАЇНИ

Загальні засади здійснення права на захист цивільних прав та інтересів передбачені статтями 15 та 16 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК), відповідно до ч. 1 ст. 15 якого кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого немайнового або майнового права та інтересу[1].

Ст. 15 ЦК України визначено підстави для захисту цивільних прав, якими є порушення, невизнання або оспорювання таких прав. На перший погляд,